

Randers Kommune

KLIMA NATUR MILJØ POLITIK

2025-2029

Indhold

Forord	3
Global klima-, ressource- og biodiversitetskrise	4
Planetære grænser	5
Målsætninger for Randers Kommune	6
Planetær grænse 1: Klimapåvirkning	6
Planetær grænse 2: Næringsstof påvirkning	7
Planetær grænse 3: Udledning af miljøfremmede stoffer	8
Planetær grænse 4: Ændringer i ferskvandsforbruget.	9
Planetær grænse 5: Ændret arealanvendelse, skovdække.	10
Planetær grænse 6: Biodiversitet.	10
Det næste skridt	11

Forord

Global klima-, ressource- og biodiversitetskrise

Samspillet imellem mennesker og naturen har igennem de sidste århundreder skabt store forbedringer i levestandarden for os mennesker. I samme periode er naturen, miljøet og klimaet dog blevet presset og påvirket i en sådan grad, at vi nu tydeligt kan se konsekvenserne af det globalt. Vi kan se, at antallet af arter er faldet med 20%, temperaturstigninger og andre indikatorer på en klima-, ressource og biodiversitetskrise ses oftere og oftere, hvilket indikerer, at det går den forkerte vej.

Her i Randers kommune kan vi også se, at naturen og miljøet har forandret sig i en negativ retning. Få af vores vandløb er i god tilstand og Randers Fjord lider. Vi finder kemikalier stammende fra vores forbrug i vores åer og fjord. Der er kun få områder til skov og natur. Størstedelen af arealerne er udlagt til landbrug og fødevarerproduktion. Dette begrænser mulighederne for biodiversitet. Ubalancen i forholdet imellem menneske og natur er nået til et punkt, hvor vi forbruger langt flere ressourcer end naturen kan nå at gendanne, også her i Randers.

Vi er i en global – men også lokal – klima-, biodiversitets- og ressourcekrise, som vi skal gøre noget ved. Det er de 3, sammenfaldende og sammenhængende kriser, som kommer til udtryk i overskridelsen af 6 ud af 9 planetære grænser. Derfor har byrådet valgt at forankre den nærværende Klima-, Natur- og Miljøpolitik i de planetære grænser.

Det har derudover været vigtigt, at politikken er blevet til med inddragelse af aktører på tværs af samfundet. De samfundssystemer, der er bygget op, udgøres af mange aktører på kryds og tværs af brancher og værdikæder. Så længe flere aktører ikke arbejder sammen om den grønne omstilling, hænger vi fast i "plejer". Vi skal derfor sammen skabe nye koblinger og forståelser for, hvordan vi kan arbejde sammen for at skabe reelle forandringer.

Denne politik er således Randers kommunes bud på retningen og målene for, hvor vi som kommune ønsker at bevæge os hen imod på Klima-, Natur- og Miljøområdet. Det sker med henblik på at modarbejde den negative udvikling i vores natur og prøve at genoprette en mere bæredygtig natur og miljø til eftertiden.

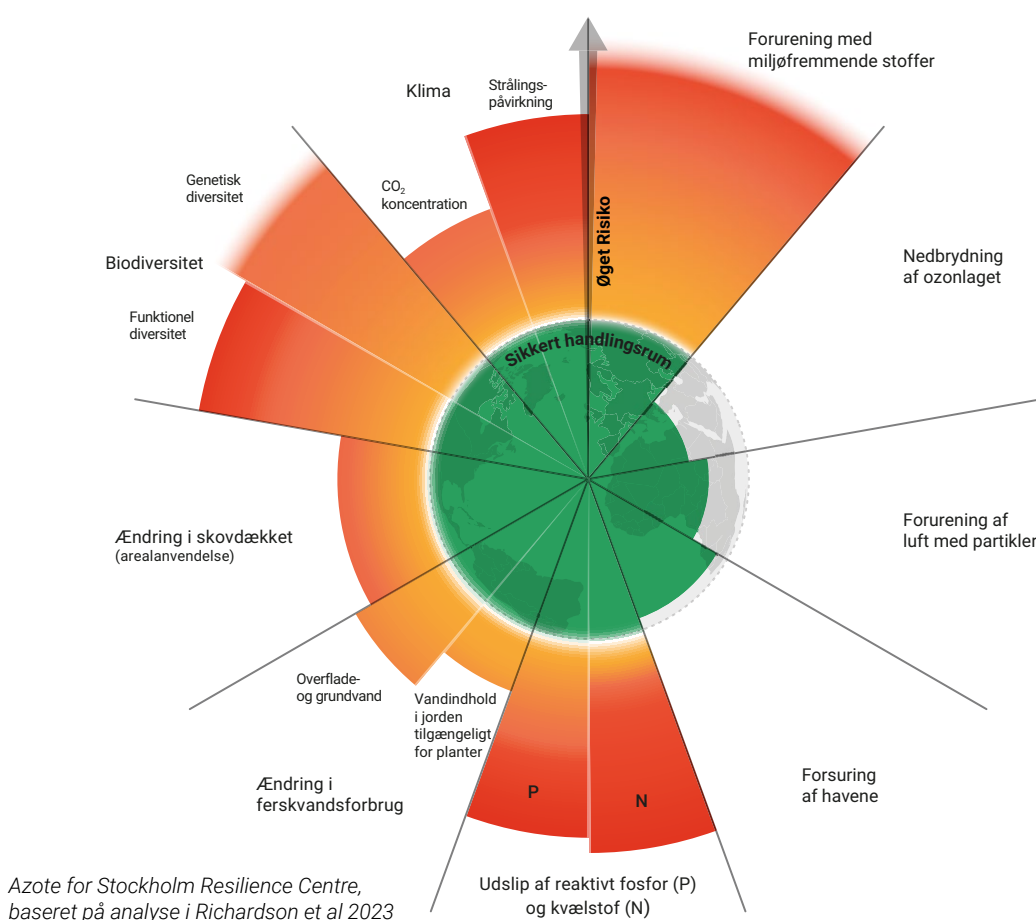
Samarbejde på tværs af hele samfundet er afgørende for, at vi kan skabe de forandringer, der skal til for, at vi kan reducere overskridelserne af de planetære grænser. Ved tilblivelsen af denne politik er en bred palet af aktører fra industrien, landbruget, byggeriet, oplevelses, restaurations- og detailbranchen, de grønne NGO'er og de unge blevet inddraget via workshops, dialogmøder og et afsluttende stormøde for repræsentanterne for alle aktørerne og byrådet.

En række af deres inputs til potentielle indsatser fremgår af bilaget Potentiale kataloget.

Planetære grænser

Igennem de seneste år har der været et stærkt fokus på udledningen af CO₂ og de konsekvenser, som det har for kloden, klimaet og i sidste ende os som mennesker. Det er dog blevet mere og mere klart, at der er behov for et bredere perspektiv på menneskelig påvirkning af kloden end kun CO₂. Derfor har forskere identificeret ni centrale processer, der er kritiske for at jordens samlede system er i balance.

Disse ni centrale processer kaldes også "de planetære grænser". De planetære grænser angiver den maksimale menneskelige belastning, som den fine balance mellem klodens biologiske, geologiske og kemiske jordsystemer, kan holde til, hvis vi skal undgå, at økosystemerne og klimasystemet, som vores nuværende civilisation er afhængig af, forandrer sig permanent.

I figur 1 ses de ni afgørende planetære grænser, som understøtter menneskers liv på jorden. Det fremgår også, at seks af de planetære grænser allerede globalt er overskredet grundet en ubalance mellem menneskers aktiviteter og levevis og klodens evne til at "rydde op" og reparere sig selv. De seks overskredne grænser er: ferskvandsforbrug, skovdække (arealanvendelse), biodiversitet, klimapåvirkning, forurening og miljøfremmede stoffer samt udledning af kvælstof og fosfor. Det er disse grænser som Klima-, Natur-, og Miljøpolitiken vil tage udgangspunkt i.

Her i Randers kommune skal vi også gøre vores for, at jordens samlede system kommer i balance. Klima-, Natur- og Miljøpolitikken tager status på Randers kommune ift. de seks overskredne planetære grænser, og hvordan vi som kommune, erhvervsliv og civilsektor kan arbejde for, at vi kommer tættere på balance her i Randers.

Målsætninger for Randers Kommune

For at kunne bidrage positivt til en reduktion af de globale overskridelser af de planetære grænser er det centralt at identificere, hvordan vi i Randers kommune i dag påvirker de planetære grænser.

Nedenfor er de 6 planetære grænser, der er overskredet listet op. Der vil kort være en beskrivelse af de udfordringer, vi har i Randers kommune, samt den målsætning som Randers kommune har på området. Målsætningerne anført i nærværende politik vil være den overordnet ramme for andre indsatser som f.eks. klimaplanen, sektorplaner, anlægsprojekter, byudviklingsprojekter og mange andre indsatser fremadrettet.

Planetær grænse 1: Klimapåvirkning

Den planetære grænse klimapåvirkning, omhandler primært hvor meget CO₂ og methan, der udledes i atmosfæren. Det medfører højere vandstande i havene, højere temperaturer, øget ørkendannelse, vildere og farligere vejr, økosystemer og arter der forsvinder, oversvømmelser og meget mere.

Grænsen vi ikke må komme over er en temperatur-stigning på omkring 2 grader. Desværre var den globale middel temperaturen i 2024 meget tæt herpå. Overskrides de 2 grader forøges risikoen meget markant for permanente negative forandringer af klimaet, de økologiske systemer og vores livsbetingelser på store dele af kloden.

Årsagerne til den negative påvirkning af klimaet i Randers kommune adskiller sig ikke væsentligt fra årsagerne i resten af Danmark. Hovedårsagen til den negative påvirkning af klimaet, også i Randers kommune, er forårsaget af udledningen af CO₂ og andre drivhusgasser til atmosfæren. Vi udleder lokalt i Randers især for meget CO₂ igennem vores transport. Hele 30% af den samlede udledning i kommunen kommer fra transport. Samtidig svarer energiforbruget, f.eks til opvarmning og lign. til 19% af hele Randers kommunes samlede udledning. Det er derfor stadigvæk et stort potentiale for at få mere klimavenlig energiproduktion. Halvdelen af CO₂ udledningen pr. borger i Randers kommune, kommer igennem produktionen af varer og ydelser, som produceres i udlandet men forbruges i DK. Det er derfor nødvendigt, hvis man ønsker at sænke denne udledning, at vi som borgere og individer bliver opmærksomme på de konsekvenser produktion har.

En klimaindsats i Randers kommune, der kan medvirke til en reduktion i overskridelsen af den planetære grænse for klimaet, er todelt. Det gælder om henholdsvis direkte udledning og adfærdsbaseret udledning. For at leve op til de nationale krav skal der være fokus på, hvordan vi producerer strøm og dernæst også forbruger den. Den adfærdsmæssige udledning kan handle om i større grad at genbruge og udnytte de ressourcer, vi allerede har.

Generelt arbejdes der med en omlægning af produktion af varer og serviceydelser globalt, så det i mindre grad påvirker klimaet negativt, en såkaldt cirkulær økonomi. Randers kan ikke stå alene, men vi kan arbejde for i større grad at genanvende.

Randers kommune er en del af den fællesoffentlige "Klimaalliance" og har lavet en klimaplan, der viser hvordan vi skal komme i mål med nul udledning af CO₂.

Målsætningen for Randers kommune er:

- At leve op til regeringens klimalov og de nationale målsætninger om at reducere udledningen af CO₂ og øvrige drivhusgasser samt øge optaget af CO₂ fra atmosfæren

- At inddrage borgere, virksomheder og lokalsamfundet i arbejdet med at leve op til de nationale klimamålsætninger med særlig fokus på
 - fremme af cirkulære ressourceloop
 - fremme af et bæredygtigt energisystem og lokale energifællesskaber, der giver gevinster for borgerne og erhvervslivet.
 - en bæredygtig byudvikling, der reducerer klimabelastningen og beskytter mod klimaforandringer.

Planetær grænse 2: Næringsstof påvirkning

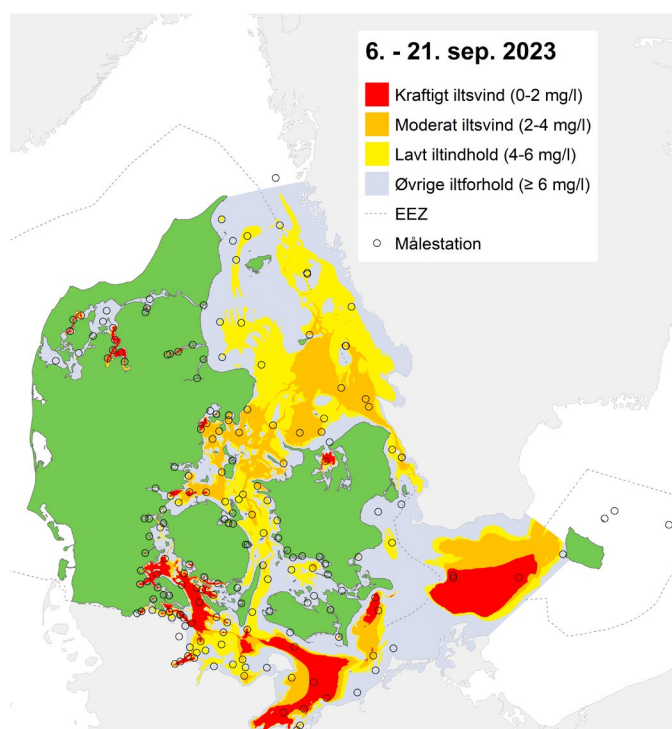
Denne planetære grænse omhandler mængden af nitrogen og fosfor, som udledes til vores natur og miljø. Der bliver udledt meget mere fosfor og nitrogen end de lokale og globale økosystemer kan holde til. Flere økosystemer og naturtyper er ved helt at forsvinde som følge af menneskers gøren og laden.

Danmark er forholdsmæssigt tæt befolket og er et af verdens mest opdyrkede lande. Dette betyder, at vores nærmiljø i væsentligt omfang påvirkes af udledning af kvælstof og fosfor. De store mængder af kvælstof og fosfor påvirker den økologiske balance i naturen negativt.

Overskuddet af kvælstof og fosfor vil i mange tilfælde bevirke, at økosystemer kolliderer, når store mængder af kvælstof i vandet i fjordene giver anledning til iltsvind på bunden og kraftig reduktion i de planter og dyr, som er afhængige af ilt. Dette er også tilfældet i Randers Fjord, hvor dyr og planteliv er voldsomt påvirket – fjorden er nærmest død.

Dertil kommer, at høje koncentrationer af kvælstof i form af nitrat i drikkevandet også kan være et problem for mennesker. Ligeledes kan fortrængningen af planter og naturlig fauna medføre, at fødegrundlaget for en lang række arter forsvinder.

De nødvendige reduktioner i de alt for store mængder af fosfor og kvælstof, som i dag udledes til vandløb og havmiljøet i Danmark, stammer i overvejende grad fra tab af næringsstoffer fra markerne. Et tab, som mest effektivt kan undgås ved en ændret arealanvendelse, som også er omdrejningspunktet for den "grønne trepart". En ændret arealanvendelse, som primært omfatter omlægning af lavbundsarealer til natur og etablering af skove.

Iltsvind i danske farvande 24. august – 21. september 2023, Rådgivningsnotat nr. 2023/44 fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi

Randers kommunens målsætning er:

- At søer, fjord og vandløb skal have høj økologisk tilstand hurtigst muligt, så rent vand, stor artsrigdom og klimarobusthed kendetegner vandnaturen i kommunen.
- At understøtte en bæredygtig fødevareproduktion lokalt, hvor der ikke tabes næringsstoffer til vandmiljøet eller grundvandet.

Planetær grænse 3: Udledning af miljøfremmede stoffer

Den tredje planetære grænse omhandler udledningen af giftige og langtidlevende stoffer. Det vil typisk være syntetiske stoffer som plastik og tungmetaller.

Der findes ca. 350.000 forskellige typer af miljøfremmede kemikalier på markedet i dag i EU og dermed Danmark. Stofferne kommer ud i naturen igennem vores spildevand, affald, landbrug og spild.

Selvom vi i Danmark og Randers kommune fjerner en stor del af disse miljøfremmede stoffer via vores spildevandsanlæg, så slipper mange af disse stoffer stadig ud i vores natur, hav og grundvand. Det gør de igennem

- Overløb fra kloaker.
- Ufuldstændig rensning på renseanlæg.
- Tab af materialer direkte ud i miljøet f.eks. fra bildæk, tagflader, byggeri, biler, bygningsfacader og tagflader og meget andet.

Der er især udfordringer med udledningen af mikroplast, tungmetaller, giftige olieforbindelser, lægemidler og antibiotika via overfladevandet og spildevandet.

Den omfattende indsamling af plastaffald i Randers betyder, at den lokale belastning af plast primært stammer fra mikroplast og de tilknyttede kemikalier såsom PFAS.

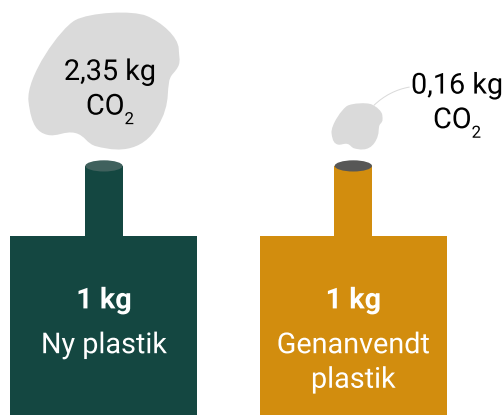
Nationale undersøgelser af lægemidler og antibiotika i spildevandet viser, at disse stoffer er til stede i niveauer som indebærer, at der er behov for en målrettet indsats for at begrænse deres udslip til miljøet.

Randers kommunens målsætning er:

- At udviklingen af byens rum og spildevandssystemet skal sikre, at udledning af miljøfremmede stoffer til naturen og miljøet mindskes mest muligt.
- At minimere udledningen af stoffer, der påvirker biodiversiteten i Fjorden negativt
- At styrke beskyttelsen af grundvandet mod miljøfremmede stoffer
- At fremme cirkulær produktion og forbrug af varer, der ikke giver anledning til tab af miljøfremmede stoffer i deres livscyklus.

Genanvendt plastik er godt for klimaregnskabet

Genanvender vi 1 kg plastik, kommer der ca. 2,2 kg CO₂ mindre ud i atmosfæren

1. Tøj og tekstiler er det fjerdemest miljøbelastende forbrugsområde i EU.

De tre øverste på listen er bolig, transport og fødevarer.

Kilde: Norden, Norden - velklædt i et rent miljø.

2. Modeindustrien står for det næststørste forbrug af vand i verden og er ansvarlig for 8-10 % af de globale CO2-udledninger.

Det er mere CO2 end, hvad al international flyvning og søfart tilsammen står for.

Kilde: UN, UN Alliance For Sustainable Fashion addresses damage of 'fast fashion'

3. Én enkelt t-shirt kræver omkring 1.400 liter vand at producere.

Den mængde vand svarer til mere end 10 fyldte badekar.

Kilde: Nordisk Samarbejde, 1400 liter vand til produktion af én t-shirt.

4. Der bliver i gennemsnit udledt 15 kg CO2 ved produktionen af 1 kg tekstil.

Særligt tøj af syntetiske fibre som polyester, akryl, nylon, lycra og spandex, som er lavet af kul, råolie og naturgas gennem en kemisk proces, kræver meget energi.

Kilde: Norden, Nordic textile reuse and recycling.

Forbrugerrådet tænkt, Tøj: Sådan skader produktionen.

5. Det kræver i gennemsnit 3 kg kemikalier at producere 1 kg bomulds-t-shirts.

Det giver betydelige klima- og miljøaftryk – og kan påvirke dem, der producerer og bruger tøjet, da nogle kemikalier er sundhedsskadelige.

Kilde: Miljø- og Ligestillingsministeriet

6. Der bliver brugt omkring 2.450 forskellige kemikalier i tekstilproduktionen.

1.150 af disse kemikalier klassificeres som farlige ifølge den svenske kemikalieinspektion.

Kilde: Norden, Norden - velklædt i et rent miljø.

Planetær grænse 4: Ændringer i ferskvandsforbruget.

Menneskers aktiviteter kan have en stor påvirkning på mængden af ferskvand, som der er tilgang til. Globalt er der risiko for at en halv milliard mennesker vil mangle adgang til ferskvand i 2050. Grænsen påpeger, at der på globalt plan anvendes mere vand end der er "råd" til.

I Danmark er de største udfordringer imod ferskvandsforbruget knyttet til udledningen af pesticider og nitrat i landbruget og igennem brugen af miljøfremmede stoffer i samfundet. Det forringer kvaliteten af vores vand, og påvirker både fauna og flora. Dette er med til at forurene vores drikkevand.

En anden stor udfordring er den høje anvendelse af vand til produktion af tøj, tekstiler og fødevarer. Det gælder især om mængden af importerede varer, som påvirker den generelle ferskvandsforbrug. Det er derfor begrænset, hvad vi kan gøre lokalt.

Der er dog muligheder. Der kan arbejdes for bedre udnyttelse af vores vand igennem indsatser knyttet til bedre udnyttelse af regnvand, samt indsatser for at spare på vandforbruget.

Der kan arbejdes med indsatser målrettet bæredygtige ændringer af adfærdsmønstre, hvilket kræver en dialogbaseret tilgang.

Randers kommunens målsætning er:

- En proaktiv beskyttelse af grundvandet herunder reduktion af vandspil og minimering af vandforbrug.
- Bedre udnyttelse af regnvand i byen målrettet etableringen af attraktive og grønne byrum.
- Fremme af et grønt forbrug hos borgerne, erhvervslivet og i det kommunale indkøb mhp minimering af vandforbruget til fremstilling af industriprodukter og fødevarer.

Planetær grænse 5: Ændret arealanvendelse, skovdække.

Hvad der før var natur, skov og vådområder er blevet omdannet til beboelse og i Randers kommune især landbrug. Ændringen i arealanvendelsen og den mindre mængde natur påvirker naturen og miljøet negativt. Der er mindre biodiversitet, færre habitater til fauna og dårligere kulstoflagring.

Randers kommune er en relativ stor kommune arealmæssig, det er den 18. største kommune i landet baseret på areal. I Randers kommune anvendes ca. 70% af det samlede areal til landbrug og husdyrproduktion, hvorimod kun omkring 9% er beskyttet natur. I Randers kommune er langt størstedelen af arealet udlagt til landbrug eller arealanvendelse.

Arbejdet med at genetablere mere natur er begyndt igennem de grønne trepart, hvor der arbejdes på at omlægge områder af landbrugsjord til lavbundsjord, vådområder og skov. Etableringen af mere natur og specifikt sammenhængende natur er med til at sikre, at de lokale økosystemer i Randers kommune er mere resistente overfor ekstreme vejrhændelser. Etableringen af naturområder bidrager til at nedbringe udledningen af klimagasser og facilitere et bedre klima. Hvordan vi håndterer husdyrbrug er en stor udfordring. Det kræver en fokuseret indsats for at nedbringe både den direkte udledning fra husdyr men også de afledte effekter såsom husdyrgødning. Der vil ligeledes ved en omlægning af organiske jorde til naturområder også blive udledt færre klimagasser.

Randers kommunes målsætning er:

- Etablere mere sammenhængende natur i kommunen forankret omkring bla Gudenåplanen.
- Fremme en bæredygtig byudvikling med særlig fokus på mere og bedre natur også i byerne.
- Prioritere hurtig implementering af omlægningsplanen udarbejdet i den grønne trepart.

Planetær grænse 6: Biodiversitet.

Overskridelsen i den planetære grænse for biodiversitet skyldes markante og bekymrende ændringer og nedgange i antallet af arter og økosystemer. Tabet af biodiversitet indebærer også, at de tilbageværende økosystemer på land og i vandet bliver mere sårbare overfor klimaforandringer og de mere direkte menneskelige påvirkninger såsom turisme, fødevareproduktion, forbrug af vand m.m.

Der er store trusler mod en mangfoldig biodiversitet ikke blot globalt men også lokalt i Randers. Lokalt i Randers kommunes er 70 % af arealet dedikeret til landbrug og husdyrproduktion. Det sætter en lang række begrænsninger for biodiversiteten ikke blot på grund af manglen på naturområder, men også fordi det bryder naturen op i mindre dele. En opdeling som forstærkes af de storevejanlæg i kommunen. I dag er naturen i Randers alt for usammenhængende. Naturen i vandmiljøet er ligeledes under pres og det er svært for dyreliv at overleve i og omkring marker, der bliver sprøjtet med kemikalier. Der er også lyspunkter, naturnationalpark Fussingø og Læsten bakker er unikke naturområder, som understøtter biodiversiteten.

Pt. er kun 18% af Randers kommunes areal natur og kun 9% er beskyttet natur, på landsplan er der 25% natur. Etableringen af mere sammenhængende natur, som er upåvirket og beskyttet, vil få biodiversiteten tilbage i Randers kommune. Biodiversitet i naturen i Randers kommune bidrager til at sikre stabile økosystemer, som er bedre til at håndtere klimaforandringer. Biodiversitet er ligeledes med til sikre at blomster bestøves, fødevareproduktion kan foregå, naturligt affald nedbrydes og meget andet.

Randers kommunes målsætninger er:

- Bidrage til en øget biodiversitet i Danmark med særlig fokus på etableringen af en naturrig, sammenhængende og klimarobust Gudenådal og Randers Fjord.
- En fortsat voksende andel af biodiversitetsskove i kommunen.

Det næste skridt

Klima-, Natur- og Miljøpolitikken sætter retningen og målene for, hvor vi skal hen på klima-, natur- og miljøområdet. Realiseringen af de målsætninger, som er vedtaget i politikken sker ved at forvaltningen løbende undersøger mulighederne for at udarbejde konkrete indsatser, strategier og planer i samarbejde med relevante parter og forankret i potentiale kataloget.

Randers Kommune
Laksetorvet
8900 Randers C

RANDERS